

О. Овсяннікова,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ГАРАНТІЙ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІВ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ, ГРУЗІЇ ТА РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА)

Вступ. Незалежність судової влади є основним принципом та важливим елементом будь-якої демократичної держави, заснованої на верховенстві закону, а також невід'ємною частиною основоположного демократичного принципу поділу гілок влади. Ця незалежність передбачає, що і судова влада загалом, і окремі судді повинні мати можливість виконувати свої професійні обов'язки, не наражаючись на вплив чи побоюючись втручань з боку виконавчої чи законодавчої влади чи інших зовнішніх суб'єктів. Незалежність судової влади також важлива для формування громадського авторитету та довіри до системи правосуддя в цілому, адже суспільна довіра до судів та їх сприйняття як незалежних від політичного впливу життєво важлива у демократичному суспільстві, що поважає верховенство закону.

Незалежність судової влади та суддів також має вирішальне значення і для дотримання міжнародних стандартів у галузі прав людини. Зокрема, незалежність судової влади та суддів є передумовою ширшої гарантії права кожної людини на справедливий судовий розгляд, тобто на справедливий та публічний розгляд справи компетентним, незалежним та неупередженим судом, створеним на підставі закону. На міжнародному рівні визнано, що сторони як у кримінальних, так і у цивільних спра-

вах мають право на неупереджений розгляд справи в «незалежному та неупередженому суді», що закріплено у статті 10 Загальної декларації прав людини (1948 р.), а згодом включено до статті 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (1966 р.). Окрім цього, інституційні відносини та механізми, необхідні для створення та підтримки незалежної судової влади, є предметом Основних принципів незалежності судової влади ООН (1985 р.), та отримали подальший розвиток у Бангалорських принципах поведінки суддів (2002 р.). Так, останній міжнародний акт виокремлює декілька важливих принципів поведінки суддів, серед яких перше місце займає саме незалежність, що визначається як передумова верховенства права та фундаментальна гарантія судового процесу та справедливого судового розгляду. Також наголошується на неупередженості, добросовісності, рівності, компетентності і старанності, а також дотриманні суддями етичних норм.

Більш того, Комітет ООН з прав людини в своїх документах неодноразово особливо зазначав, що держави мають забезпечувати фактичну незалежність суддів від політичного втручання з боку органів виконавчої та законодавчої влади та вживати конкретних заходів, які гарантують незалежність судової системи, що забезпечують захист суддів від будь-

яких форм політичного втручання у процес прийняття ними рішень, за допомогою конституційних гарантій або прийняття законів, що встановлюють чіткі процедури та об'єктивні критерії призначення, виплати винагороди, збереження займаної посади, просування по службі, зупинення та припинення повноважень членів суддівського корпусу та дисциплінарних санкцій, що застосовуються до них.

Метою статті є визначення системи гарантій незалежності суддів в Україні, їх порівняння із законодавчо закріпленими гарантіями незалежності суддів в таких європейських країнах, як Грузія та Республіка Молдова, та окреслення основних проблем, з якими стикаються судді цих країн в аспекті реального забезпечення їх незалежності.

Питаннями визначення та класифікації гарантій незалежності суддів в різні часи займалися такі науковці, як В.Д. Бринцев, В.В. Городовенко, В.О. Гринюк, О.П. Кучинська, В.Т. Малярєнко, О.Р. Михайленко, В.В. Молдован, Л.М. Москвич, О.З. Хотинська-Нор, М.А. Погорєцький, М.М. Полянський, В.М. Савицький, В.О. Скрипченко, М.С. Строгович, Ю.В. Циганюк, Т.А. Цувіна, М.Є. Шумило та ін. Разом із тим, незалежність суддів буде залишатися декларативною доти, доки в державі не будуть створені дієві механізми реального дотримання гарантій незалежності суддів. Саме тому, дослідження системи гарантій незалежності суддів не має зупинятись, особливо враховуючи зміни до законодавства в умовах реформаційних та євроінтеграційних процесів, що відбуваються в Україні. Більш того, цікавим є вивчення міжнародного досвіду впровадження механізмів забезпечення незалежності суддів. В рамках статті ми обрали для порівняння дві країни – Грузію та Республіку Молдова, які є тими європейськими країнами, які, як і Україна, стоять на порозі вступу до Європейського

Союзу, і де в рамках цього відбуваються цікаві реформи в сфері функціонування судової влади загалом та забезпечення незалежності суддів зокрема.

Виклад основного матеріалу.

Конституційна доктрина судової влади в розвинутих країнах світу ґрунтується на декількох важливих елементах, які передбачають, по-перше, те, що здійснення правосуддя є державною функцією, яка належить виключно судам; по-друге, що об'єктивне та неупереджене здійснення правосуддя можливе лише за умови повної незалежності судді, суду та судової влади; і, по-третє, що судова влада є цінністю, яка має можливість самоуправління, самоорганізації та самофункціонування. А це, в свою чергу, обов'язково передбачає процесуальну незалежність при здійсненні правосуддя, а також інституційну та фінансову незалежність судової влади. Традиційно серед ознак незалежності суддів виокремлюють такі: вона обов'язково забезпечується рядом гарантій, які поширюються на особу у виключному випадку – при наявності у неї статусу судді; вона має як національний, так і міжнародний рівень закріплення; вона обов'язково забезпечується діяльністю органів та осіб, до компетенції яких законом віднесено відповідні повноваження [1, с. 339]. Говорячи про гарантії незалежності суддів та здійснивши аналіз наукової літератури, можна дійти висновків, що під гарантіями незалежності суддів слід розуміти систему умов і засобів, які спрямовані на реальну практичну реалізацію принципу незалежності суддів, його вдосконалення, а в необхідних випадках – на його ефективний захист від будь-яких протиправних посягань.

Разом із міжнародним закріпленням принципу незалежності суддів та визначенням їх гарантій, кожна демократична держава закріплює та розвиває ці положення і в своєму національному законодавстві, як на

конституційному рівні, так і на рівні судової системи.

Так, в Україні незалежність суддів забезпечується Конституцією України 1996 р., Законами України «Про судову систему і статус суддів» 2016 р., «Про Вищу раду правосуддя» 2016 р. та іншими законодавчими актами. В Грузії питанням незалежності суддів присвячені передусім норми Конституції Грузії 1995 року та Органічного Закону Грузії «Про загальні суди» 2009 року (з подальшими змінами). В Республіці Молдова в свою чергу такими актами є Конституція Республіки Молдова, Закон РМ «Про судову систему» 1995 року (зі змінами), Закон РМ «Про статус суддів» 1995 року (зі змінами), Закон РМ «Про Вищу раду магістратури» 1996 року (зі змінами) тощо.

Аналізуючи вказані нормативні акти національного законодавства цих країн, можемо зупинитися на спільних та відмінних положеннях щодо закріплення та гарантування незалежності суддів.

Так, конституційні положення, які присвячені незалежності суддів, є доволі схожими. Разом із тим, Конституція України більш широко визначає питання незалежності суддів, бо закріплює не лише норму, що незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України (стаття 126 КУ), але й декларує деякі гарантії незалежності суддів. Зокрема, зазначається, що вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється; визначаються гарантії недоторканості суддів, оскільки декларується, що без згоди Вищої ради правосуддя суддю не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину; вказується, що суддю не може бути притягнуто до відповідальності за ухвалені ним судові рішення, за винятком вчи-

нення злочину або дисциплінарного проступку; наголошується, що суддя обіймає посаду безстроково [2]. Щодо Грузії, то стаття 59 Конституції Грузії закріплює положення, що судова влада є незалежною і здійснюється Конституційним Судом Грузії та загальними судами Грузії. В свою чергу, стаття 63 Конституції Грузії декларує, що судді незалежні у своїй діяльності та підпорядковуються лише Конституції та закону; забороняється і карається законом будь-який вплив на суддю чи втручання у його діяльність з метою впливу прийняття рішення; ніхто немає права вимагати від судді звіту у справі; недійсними є будь-які акти, які обмежують незалежність судді. Окрім цього, закріплюється гарантія недоторканості судді. Так, суддя в Грузії недоторканий; не допускаються його притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт, обшук місця проживання чи робочого місця, машини чи особистий обшук без згоди Вищої ради юстиції, а у випадку із суддею Конституційного Суду – без згоди Конституційного Суду; винятком, в свою чергу, є випадок затримання судді на місці злочину, про що негайно повинні бути повідомлені відповідно Вища рада юстиції або Конституційний Суд. Якщо Вища рада юстиції чи Конституційний Суд відповідно не дадуть своєї згоди, обмежений у свободі суддя підлягає негайному звільненню. Також гарантується забезпечення державної безпеки судді та його сім'ї і наголошується на незмінності судді [3]. Для порівняння з Україною та Грузією, в Конституції Республіки Молдова лише акцентується увага на тому, що судді судових інстанцій незалежні, неупереджені та незмінні згідно закону (стаття 116 Конституції РМ [4]).

Природньо, що конституційні норми розкриваються та доповнюються нормами судової системи законодавства або законодавства в сфері статусу суддів. І, передусім, йдеться

про закріплення саме гарантій незалежності суддів. Пропонуємо визначити перелік таких гарантій, що містяться в законодавстві України, та порівняти їх із гарантіями незалежності суддів, що встановлюються законодавством Грузії та Республіки Молдова.

Нагадаємо, що відповідно до статті 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» 2016 року, здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Стаття 48 Закону «Про судоустрій і статус суддів» присвячена безпосередньо незалежності суддів. Так, зазначається, що суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання. Суддя здійснює правосуддя на основі Конституції і законів України, керуючись при цьому принципом верховенства права. Втручання у діяльність судді щодо здійснення правосуддя забороняється і має наслідком відповідальність, установлену законом. Суддя не зобов'язаний давати жодних пояснень щодо суті справ, які перебувають у його провадженні, крім випадків, установлених законом. Суддя зобов'язаний звернутися з повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя до Вищої ради правосуддя та до Генерального прокурора.

Найбільшу цікавість в рамках нашої статті викликають саме закріплені гарантії незалежності суддів. Так, відповідно до Закону Про судоустрій і статус суддів» незалежність судді забезпечується:

1) особливим порядком його призначення, притягнення до відповідальності, звільнення та припинення повноважень; 2) недоторканністю та імунітетом судді; 3) незмінюваністю судді; 4) порядком здійснення правосуддя, визначеним процесуальним законом, таємницею ухвалення судового рішення; 5) заборонаю втручання у здійснення правосуддя;

6) відповідальністю за неповагу до суду чи судді; 7) окремим порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів, установленим законом; 8) належним матеріальним та соціальним забезпеченням судді; 9) функціонуванням органів суддівського врядування та самоврядування; 10) визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки судді, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту; 11) правом судді на відставку.

Важливою гарантією є також те, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу визначених Конституцією України та законом гарантій незалежності судді [5].

Аналізуючи норми Органічного Закону Грузії «Про загальні суди» 2009 року, варто вказати, що, на відміну від Закону України «Про судоустрій і статус суддів», в ньому окремо не виділяються саме гарантії незалежності суддів. Однак, їх можна-таки вивести шляхом аналізу статті 7, яка присвячена незалежності суддів. Зокрема, вказується, що суддя незалежний у своїй діяльності; суддя оцінює фактичні обставини та приймає рішення лише відповідно до Конституції Грузії, загальновідомих принципів та норм міжнародного права, інших законів та на підставі свого внутрішнього переконання; ніхто не має права вимагати від судді звіту або вказувати, яке рішення йому приймати у конкретній справі. Також наголошується на тому, що усунення судді від розгляду справ, його звільнення з посади або переведення на іншу посаду допускаються лише у випадках, визначених Законом. Окремо йдеться про неприпустимість втручання у діяльність суду (стаття 8) та встановлюється відповідальність за неповагу до суду (стаття 9). Окрім цього, дублюються конституційні норми щодо забезпечення недотор-

каності судді (стаття 40) [6]. Додатково можемо зробити висновок, що Закон містить і такі гарантії незалежності суддів, як особливий порядок зайняття посади судді (конкурсний), звільнення та притягнення до відповідальності, забезпечення безпеки судді, належний рівень матеріального забезпечення, встановлення гарантій правового та соціального захисту суддів, та інші.

Цікавить викликає одна з таких гарантій незалежності суддів, як гарантія звернення судді до Конституційного Суду Грузії. Так, встановлюється, що якщо при розгляді конкретної справи у загальному суді суд прийде до висновку про наявність достатніх підстав вважати, що той чи інший закон або інший нормативний акт, який суд має застосувати під час вирішення цієї справи, може бути визнаний таким, що не відповідає Конституції Грузії, повністю або частково, він зупиняє розгляд справи та звертається до Конституційного Суду Грузії. Розгляд справи поновлюється після вирішення цього питання Конституційним Судом Грузії. Якщо суд, який розглядає справу, визнає, що Конституція Грузії не відповідає нормативному акту, перевірка якого не належить до компетенції Конституційного Суду Грузії, суд виносить рішення відповідно до Конституції Грузії. Акцентуємо увагу на тому, що дані норми розміщені в статті 7 Закону (незалежність суддів), що і дає нам змогу виокремити це саме як гарантію їх незалежності.

Аналізуючи питання незалежності суддів в Республіці Молдова, варто зазначити, що відповідно до ст. 1 Закону «Про судоустрій» від 06.07.1995 р., судова влада є самостійною, незалежною, відокремленою від законодавчої та виконавчої влади, вона має повноваження, що здійснюються судами відповідно до принципів і положень, визначених Конституцією та іншими законами, а правосуддя здійснюється іменем

закону. Стаття 13 вказаного Закону декларує неприпустимість втручання у правосуддя, зокрема, зазначається, що втручання у здійснення правосуддя заборонено; вплив на суддів з метою запобігти повному та об'єктивному розгляду судової справи або винесення судового рішення тягне за собою адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до закону. Окрім цього, досить цікавою, на наш погляд, є норма, що мітинги, демонстрації та інші дії, що проводяться на відстані менше 25 метрів від приміщення, в якому здійснюється правосуддя, з метою впливу на суддів, кваліфікуються як втручання у їхню діяльність [7].

Також відповідно до ст. 1 Закону «Про статус судді» від 20 липня 1995 року судова влада здійснюється тільки судом в особі судді, який є єдиним носієм цієї влади. В процесі розгляду та вирішення справ суддя підкоряється лише закону, уникаючи будь-якого впливу, як внутрішнього характеру – упереджень, стереотипів, нетерпимості до учасника процесу, адвоката тощо, так і зовнішнього – втручання з боку інших осіб, державних органів тощо. Це прямо передбачено законом, в якому зазначено, що судді ухвалюють рішення незалежно та неупереджено і діють без будь-яких обмежень, впливів, тиску, погроз або втручання, прямого чи опосередкованого, з боку будь-якого органу влади, у тому числі судової. При цьому, ієрархічна організація юрисдикцій (судових інстанцій) не повинна завдавати шкоди індивідуальній незалежності судді.

Важливим механізмом забезпечення незалежності суддів в Республіці Молдова є гарантії, що передбачені законом. Як і Україна, Республіка Молдова пішла шляхом окремого закріплення навіть не в окремій статті, а в окремому Розділі V Закону гарантій незалежності суддів. Так, відповідно до статті 17 Закону України «Про статус судді», незалежність

судді забезпечується: 1) процедурою здійснення правосуддя; 2) порядком його призначення, зупинення повноважень, відставки та звільнення з посади; 3) недоторканністю судді; 4) таємницею нарадчої кімнати та заборонаю вимагати її розголошення; 5) встановленням відповідальності за неповагу до суду та до судді та за втручання в розгляд справи; 6) виділенням адекватних засобів для функціонування судової системи, створенням необхідних організаційно-технічних умов для діяльності судових інстанцій; 7) матеріальним та соціальним забезпеченням суддів; 8) іншими заходами, передбаченими законом. Окрім цього, до гарантій незалежності суддів Закон відносить незмінність суддів.

Якщо говорити про забезпечення недоторканості судді як однієї з гарантій його незалежності в Республіці Молдова, то недоторканність судді передбачає, що він не несе відповідальності за винесені ним рішення, за винятком випадків кримінальних зловживань, підтверджених остаточним обвинувальним вироком. Окрім цього, суддя не може бути без згоди Вищої ради магістратури Молдови затриманий, підданий примусовому доставленню, арешту, обшуку. При цьому, погодження Вищої ради магістратури не потрібне у разі вчинення суддею явного злочину. Усі процесуальні дії щодо судді, крім випадків вчинення суддею явного злочину, можуть бути виконані лише після видання офіційного документу про початок кримінального переслідування, дотримуючись гарантій, встановлених конституційними нормами та міжнародними актами. Суддя може бути покараний за правопорушення тільки судовою інстанцією. Судова інстанція обов'язково інформує Вищу раду магістратури про призначення покарання судді. Затриманого за підозрою у скоєнні правопорушення суддя має бути негайно звільнено після встановлення його

особи [8].

Окрім закріплення гарантій незалежності суддів, кожна держава має створити орган, який буде забезпечувати дотримання таких гарантій. Так, в Україні основним органом, що забезпечує незалежність суддів, є Вища рада правосуддя, в Грузії – Вища рада юстиції, в Республіці Молдова – Вища рада магістратури.

Звичайно, в рамках статті ми не можемо проаналізувати стан дотримання в Україні, Грузії та Молдові всіх гарантій незалежності суддів. Тому зупинимось на найбільш, на наш погляд, проблемних питаннях щодо забезпечення незалежності суддів.

Говорячи про Україну, не можна оминати той факт, що країна вже третій рік перебуває в режимі воєнного стану внаслідок збройної агресії російської федерації. Але, не зважаючи на складнощі, з якими стикнулася наша країна, українська влада не припиняє демонструвати рішучість у проведенні необхідних реформ, в тому числі судових, які передбачені процесом вступу України до Європейського Союзу. Так, найважливіші результати у 2023 році висвітлені у Щорічній доповіді Вищої ради правосуддя за 2023 рік «Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні», затвердженій рішенням Вищої ради правосуддя від 27 червня 2024 року № 1999/0/15-24 [9]. Аналізуючи доповідь, можна зробити висновок, що негативно на незалежність суддів впливали неукомплектованість судів суддівськими кадрами, занадто тривала процедура добору на посаду судді (у зв'язку із чим були внесені зміни до досить складної та тривалої процедури добору суддів та відбулося скорочення строку підготовки суддівських кадрів); неповноцінна роботи Вищої ради правосуддя щодо виконання повноважень зі звільнення суддів, надання згоди на утримання суддів під вартою, розгляду повідомлень суддів про втручання тощо; численні

випадки погроз, впливу та втручання в діяльність суддів. У зв'язку із цим, серед пріоритетних завдань на наступний рік були визначені: 1) забезпечення повної прозорості процедур добору суддів, їх зрозумілості як для кандидатів на посади суддів, так і для громадськості; 2) забезпечення відповідності нових процедур призначення на посади суддів основним принципам інституційної та структурної незалежності судової влади; 3) розроблення та затвердження єдиних показників для оцінки доброчесності та професійної етики судді, доброчесності кандидата на посаду судді; 4) встановлення механізмів забезпечення послідовності, передбачуваності та сталості дисциплінарної практики; 5) самоочищення судової влади через дисциплінарні процедури.

До Грузії як кандидата на вступ до Європейського Союзу, Європейською комісією висувалося дуже багато вимог, в тому числі вимога проведення ефективної судової реформи. Зокрема, наголошувалося на серйозних проблемах, що стосуються незалежності судової влади [10]. Окрім цього, Державний департамент США в своїй доповіді про права людини за 2023 рік, у розділі про Грузію, вказував, що, незважаючи на незалежність, передбачену Конституцією та законом, уряд Грузії не виявляє поваги до незалежності та неупередженості судової влади у політичних справах. Судді не є захищеними від внутрішнього та зовнішнього впливу. Також були виділені такі проблеми, як вплив Вищої ради юстиції на незалежність окремих суддів, маніпулювання системою розподілу справ, відсутність прозорості у діяльності Вищої ради юстиції та інші.

Задля подолання деяких із зазначених проблем, а також для забезпечення незалежного та неупередженого правосуддя в Грузії, згідно з звітом Єврокомісії від 8 листопада 2023 року [11], уряд Грузії, поряд із виконанням інших застережень, має

створити тимчасовий механізм перевірки доброчесності суддів, який повністю б відповідав міжнародним стандартам. Такий механізм перевірки доброчесності кандидатів та осіб, обраних на різні керівні посади, у тому числі членів Вищої ради юстиції, суддів Верховного суду, голів судів, має бути створений із залученням міжнародних експертів, що матиме вирішальну роль. Тобто комісія закликає керівництво Грузії запровадити надзвичайний механізм переатестації осіб, призначених на ключові посади у системі правосуддя. Окрім цього, має бути створена система постійної та періодичної перевірки декларацій про майнове становище суддів з наглядовими та консультативними функціями міжнародних експертів у цьому процесі. Також пріоритетом має бути захист суддів від внутрішнього та зовнішнього втручання.

Разом із тим, на сьогодні можна спостерігати ситуацію, коли за проведення цих реформ виступають здебільшого представники громадянського суспільства, тоді як і уряд, і більшість суддів не погоджуються із запропонованими процедурами, називаючи їх «неприйнятними», «антиконституційними» та такими, що «утискають незалежність суду або окремого судді». Тому, на жаль, навряд найближчим часом можна очікувати суттєвих змін.

Підписання Угоди про асоціацію між Республікою Молдова та Європейським Союзом, прийняття Парламентом Молдови «Стратегії реформування на 2022–2025 роки» [12] також поставили за мету зміцнення незалежності, підзвітності, неупередженості, ефективності та прозорості судової системи. Серед основних вимог Європейського Союзу було проведення переатестації суддів (так званого «ветінгу»), з метою перевірки працюючих суддів на професійність, доброчесність та незалежність. Така перевірка передбачала створення Урядом Молдови спеціальної комі-

сії, до складу якої переважно б входили міжнародні експерти. Проблема полягала в тому, що частина суддів не бажали проходити перевірку, частина – не погоджувалися із складом створеної комісії, бо в ній були відсутні представники судової влади, та критеріями перевірки. Це призвело до того, що з 33 суддів Вищої судової палати (найвищий судовий орган Молдови) – 30 суддів подали у відставку, що призвело до блокування роботи суду та заблокувало розгляд близько 6000 судових справ. Окрім цього, більшість суддів інших судових інстанцій також не погоджуються із процедурою проведення переатестації, бо вважають це втручанням в їх незалежність. Зазначимо при цьому, що Україна також майже завершила схожу процедуру кваліфікаційного оцінювання суддів, що в цілому була достатньо успішною.

Ще однією проблемою забезпечення незалежності суддів в Республіці Молдова є недостатнє фінансування. Зокрема, потребують перегляду матеріальні та соціальні гарантії суддів в Республіці Молдова. Розмір заробітної плати суддів варіюється від 800 до 1800 євро, що є чинен найменшим з країн Європи. Звичайно, це ставить під сумнів незалежність і неупередженість суддів. Тож, ще залишились питання, які Молдові варто вирішити на шляху вступу до Європейського Союзу.

Висновки. Якщо узагальнити досвід України, Грузії та Республіки Молдова, можна дійти висновку, що кожна із держав не тільки декларує незалежність суддів, але і створює достатньо дієву систему гарантій незалежності судді. При цьому, можна побачити схожість таких гарантій, які полягають у запровадженні особливої процедури добору та призначення суддів, звільнення їх з посади та притягнення до відповідальності; встановленні гарантій недоторканості суддів; гарантуванні незмінюваності суддів та безстроковості їх перебування на

посаді; встановленні відповідальності за втручання в діяльність судді та прояв неповаги до судді; належному рівні матеріального та соціального забезпечення.

Звичайно, є певні проблеми, з якими стикаються країни в аспекті забезпечення незалежності суддів, як через внутрішньодержавні, так і через зовнішні фактори. Разом із цим, бажання цих країн стати повноправними членами Європейського Союзу має допомогти їм подолати вплив негативних факторів та створити в своїй країні дійсно незалежну судову владу.

У статті проведено порівняльно-правовий аналіз гарантій незалежності суддів як системи умов і засобів, які спрямовані на реальну практичну реалізацію принципу незалежності суддів, його вдосконалення, а в необхідних випадках – на його ефективний захист від будь-яких протиправних посягань. Проаналізовано досвід закріплення та реального дотримання гарантій незалежності суддів трьох країн-кандидатів на вступ до Європейського Союзу: України, Грузії та Республіки Молдова. Окрім міжнародних стандартів в галузі забезпечення незалежності суддів, було розглянуто норми національного законодавства, як конституційного, так і законодавства в сфері судоустрою і статусу суддів. Зокрема, в Україні незалежність суддів забезпечується Конституцією України 1996 р., Законами України «Про судоустрій і статус суддів» 2016 р., «Про Вищу раду правосуддя» 2016 р. та іншими законодавчими актами. В Грузії питанням незалежності суддів присвячені передусім норми Конституції Грузії 1995 року та Органічного Закону Грузії «Про загальні суди» 2009 року. В Республіці Молдова в свою чергу такими актами є Конституція Республіки Мол-

дова, Закон РМ «Про судоустрій» 1995 року, Закон РМ «Про статус судді» 1995 року, Закон РМ «Про Вищу раду магістратури» 1996 року тощо.

На підставі аналізу зазначених нормативно-правових актів зроблено висновок, що якнайширше система гарантій незалежності суддів закріплена у законодавстві України. Разом із тим, можна говорити про схожість закріплених гарантій і в законодавстві Грузії та Республіки Молдова. Так, такі гарантії полягають у запровадженні особливої процедури добору та призначення суддів, звільнення їх з посади та притягнення до відповідальності; встановленні гарантій недоторканості суддів; гарантуванні незмінюваності суддів та безстроковості їх перебування на посаді; встановленні відповідальності за втручання в діяльність судді та прояв неповаги до судді; належному рівні матеріального та соціального забезпечення.

В статті також приділено увагу проблемним питанням щодо забезпечення незалежності суддів в цих країнах та запропоновано шляхи оптимізації та підвищення рівня незалежності суддів.

Ключові слова: судова влада, суд, суддя, незалежність, гарантії незалежності, недоторканість, судова реформа.

Ovsiannikova O. Comparative legal analysis of guarantees of independence of judges (on the example of Ukraine, Georgia and the Republic of Moldova)

The article provides a comparative legal analysis of the guarantees of judicial independence as a system of conditions and means aimed at the actual practical implementation of the principle of judicial independence, its improvement, and, where necessary, its effective protection against any unlawful encroachments.

The author analyzes the experience of consolidation and actual application of the guarantees of judicial independence in three EU candidate countries: Ukraine, Georgia and the Republic of Moldova. In addition to international standards in the field of judicial independence, the author examines the provisions of national legislation, both constitutional and legislation in the field of judicial system and the status of judges. In particular, in Ukraine the independence of judges is ensured by the Constitution of Ukraine of 1996, the Laws of Ukraine “On the Judiciary and the Status of Judges” of 2016, “On the High Council of Justice” of 2016 and other legislative acts. In Georgia, judicial independence is primarily addressed by the 1995 Constitution of Georgia and the 2009 Organic Law of Georgia on General Courts. In the Republic of Moldova, such acts are the Constitution of the Republic of Moldova, the Law of the Republic of Moldova “On the Judiciary” of 1995, the Law of the Republic of Moldova “On the Status of Judges” of 1995, the Law of the Republic of Moldova “On the High Council of Magistracy” of 1996 etc.

Based on the analysis of these legal acts it is concluded that the system of guarantees of judicial independence is most widely enshrined in the legislation of Ukraine. At the same time it is possible to speak about the similarity of the enshrined guarantees in the legislation of Georgia and the Republic of Moldova. Thus, such guarantees include the introduction of a special procedure for the recruitment and appointment of judges, dismissing them from office and bringing them to justice; establishment of guarantees of judicial immunity; guaranteeing the irremovability of judges and their indefinite term of office; establishment of liability for interference with the activities of a judge and disrespect for a judge; and an adequate

level of material and social security. The article also focuses on the problematic issues of ensuring the independence of judges in these countries and suggests ways to optimize and enhance the level of judicial independence.

Key words: judiciary, court, judge, independence, guarantees of independence, immunity, judicial reform.

Література

1. Пушкар С.І. Забезпечення незалежності суддів як гарантія їх діяльності. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія «Право»*. 2023. Вип. 78: ч. 2. С. 336–341.

2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Constitution Of Georgia. 24.08.1995. URL: <https://matsne.gov.ge/en/document/view/30346?publication=36#Text>

4. Constitutia Republici Moldova. Adoptata la 29 iulie 1994. URL: https://presedinte.md/app/webroot/Constitutia_RM/Constitutia_RM_RO.pdf

5. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

6. Organic Law Of Georgia On Generals Courts. 04.12.2009. URL: <https://matsne.gov.ge/en/document/view/90676?impose=translateEn&publication=34>

7. LEGE Nr. 514 din 06-07-1995 privind organizarea judecătorească. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=93759&lang=ro

8. LEGE Nr. 544 din 20-07-1995 cu privire la statutul judecătorului. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=119100&lang=ro

9. Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні. Щорічна доповідь за 2023 рік. Затверджено рішенням Вищої ради правосуддя від 27 червня 2024 року № 1999/0/15-24. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/shchorichna_dopovid_za_2023_rik_pro_stan_zabezpechennya_nezalezhnosti_suddiv_v_ukrayini.pdf

10. Commission Opinion on Georgia's application for membership of the European Union. URL: <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-06/Georgia%20opinion%20and%20Annex.pdf>

11. Commission Staff Working Document. Georgia 2023 Report. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/388e01b7-e283-4bc9-9d0a-5600ea49eda9_en?filename=S WD_2023_697%20Georgia%20report.pdf

12. Strategia 2022-2025. Adoptată de Adunarea Generală la 21 februarie 2022. URL: <https://www.crimj.org/Strategia-2022-2025-web.pdf>

